

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Кваліфікаційна робота

з теми **«ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ
ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ
МИСТЕЦТВА»**

Виконав: здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
ММ1-М23 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Філіпчук Артем Альбертович

Керівник:
Совік Тетяна Віталіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Прядко Олена Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА.....	7
1.1. Поняття «музичні здібності», їх сутність та особливості формування на уроках мистецтва.....	7
1.2. Характеристика сучасних освітніх технологій.....	15
1.3. Специфіка застосування сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва	32
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА.....	40
2.1. Аналіз стану та критерії сформованості музичних здібностей учнів підліткового віку.....	40
2.2. Методика формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва.....	49
2.3. Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва.....	57
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	91
Додаток А. Використання сугестивних технологій на уроці мистецтва під час формування музичних здібностей підлітків.....	92
Додаток Б. Методичний інструментарій формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва.....	95

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Музичне мистецтво виступає потужним засобом формування особистості, зокрема емпатії, морально-естетичних потреб, її загальних психічних властивостей (сприймати, пам'ятати, мислити, уявляти, проявляти волю). Формування музичних здібностей учнів підліткового віку – першочергове завдання уроку мистецтва, адже впевненість у своїх здібностях дозволяє учням творчо проявити себе у нестандартних ситуаціях, слугує формуванню музичного смаку.

Питанням розвитку, формування здібностей особистості займалися видатні філософи (Платон, Сократ [2]), психологи (Й. Бреєр, З. Фрейд, [61]), педагоги (Й. Песталоцці [46], Я. Коменський [21]). Закономірності формування музичних здібностей досліджували зарубіжні науковці J. Davidson [68], E. Kurth [71], M. Manturzevska [72], D. Moore [68], G. Revesz [75], C. Seashore [76], H. Helmholtz [69], M. Howe [68], D. Vidor [79], A. Weliek [80], A. Катинене [40] та інші, які наголошували на необхідності систематичного навчання музики.

Дослідженням особливостей розвитку музичних здібностей дітей займалися О. Олексюк [40], Л. Масол [33], Г. Падалка [44], Л. Ярошевська [65], О. Молодій та О. Черсак [38], наголошуючи, що розвиток музичних здібностей – це синтез формування спеціальних (професійних) музичних здібностей і розвитку загальних здібностей (почуттів, сприймання, образної пам'яті, уваги та уяви, мислення тощо) [38].

Музичні здібності є фундаментом музикальності особистості, що визначається синтезом біологічних і соціальних елементів. Неналежна увага вчителя до формування музичних здібностей учнів під час навчання мистецтва призводить до уповільнення розвитку музичних здібностей, а саме: координації слуху і голосу, ритмічного відчуття, емоційного відгуку на музику.

Виклики сьогодення спонукають науковців, педагогів, музикознавців, методистів до пошуку нових форм, методів, технологій забезпечення якісного освітнього процесу з мистецтва в закладі загальної середньої освіти.

Обґрунтування доцільності використання сучасних освітніх технологій в мистецькій педагогіці висвітлено в працях науковців Л. Аристової [3], С. Горбенка [12], К. Завалко [18], А. Козир [25], В. Лабунця [29], О. Лобової [30], Л. Масол [33], О. Отич [41], Г. Падалки [44], О. Ростовського [53], О. Рудницької [56], О. Хижної [62] та інших.

Під час ретельного аналізу наукових джерел та спостереження за освітнім процесом з мистецтва в закладах загальної середньої освіти у період проходження виробничої педагогічної практики, виявлено суперечності між:

- потребою належного рівня сформованості музичних здібностей здобувачів освіти (предметної компетентності) та недостатністю дидактичних технологій його формування;
- дидактичними перевагами сучасних освітніх технологій та недостатніми методичними засадами їх впровадження на уроках мистецтва для формування музичних здібностей учнів підліткового віку.

Актуальність означеної проблеми спонукала до вибору теми дослідження: **«Формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва».**

Об'єкт дослідження: процес розвитку музичних здібностей учнів підліткового віку в закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: методика формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва.

Мета дослідження: вивчити та проаналізувати науковий тезаурус проблеми, розробити й експериментально перевірити методику формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва.

Завдання:

1. Виконати аналіз науково-педагогічних джерел з проблеми дослідження.
2. Розробити критерії, показники та рівні сформованості музичних здібностей підлітків в закладах загальної середньої освіти.

3. Визначити стан сформованості музичних здібностей підлітків в закладах загальної середньої освіти.
4. Розробити та експериментально перевірити методику формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Методи дослідження: теоретичний аналіз філософських, психолого-педагогічних, музикознавчих, методичних джерел з проблеми дослідження; вивчення та аналіз навчальних програм мистецтва в закладах загальної середньої освіти; емпіричні (спостереження, бесіда); методи аналізу результатів, кількісної та якісної обробки даних.

Організація дослідження. Дослідження проводилося у такі етапи:

Перший етап (2023 р.) – проаналізовано філософські, психолого-педагогічні, мистецтвознавчі і методичні джерела за тематикою дослідження. Визначено методологію дослідження, понятійний апарат, мету, завдання, предмет, об'єкт, основні методи дослідження.

Другий етап (2023-2024 р.) – розроблено критерії, показники, рівні сформованості музичних здібностей підлітків; проведений констатувальний експеримент, виявлено стан сформованості музичних здібностей учнів підліткового віку.

Третій етап (2024 р.) – розроблено методику формування музичних здібностей підлітків; обґрунтовано методику дослідно-експериментальної роботи; виконано аналіз та здійснено узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи, сформульовано висновки, виконано оформлення літератури і додатків дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася упродовж 2023-2024 років на базі закладу загальної середньої освіти – Кам'янець-Подільського ліцею № 3 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області. У дослідженні взяли участь 52 учні сьомих класів закладу загальної середньої освіти.

Практичне значення: розроблені методичні матеріали можуть використовуватися учителями мистецтва закладів загальної середньої освіти на уроках та в позакласній музично-виховній роботі, а також учителями мистецьких закладів освіти.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні і практичні матеріали дослідження пройшли апробацію на звітних конференціях студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка («Роль і місце уроку музичного мистецтва в освітньому процесі сучасної української школи» 2023р., «Формування музичних здібностей: теоретичні засади» 2024 р.).

Публікації. Теоретичні положення і висновки магістерського дослідження висвітлено у 2 одноосібних публікаціях.

Структура та обсяг магістерського дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (80 позицій), додатків. Загальний обсяг магістерської роботи – 99 сторінок, з них 81 сторінки – основний текст. Робота містить 2 додатки, 14 таблиць, 8 рисунків.

ВИСНОВКИ

У дослідженні виконано теоретичний і практичний аналіз проблеми формування музичних здібностей підлітків на уроках мистецтва закладу загальної середньої освіти, на основі чого розроблено методику формування означеного феномена засобами сучасних освітніх технологій.

Отримані результати під час теоретичного аналізу наукових джерел з означеної проблеми та експериментального дослідження, підтвердили наявність суперечностей, визначених на початковому етапі роботи та засвідчили досягнення поставленої мети, виконання завдань дослідження, що дозволило дійти висновків:

1. На засадах аналізу наукових джерел мистецької педагогіки, психології визначено поняття «музичні здібності». Під «музичними здібностями» розуміємо здібності, які є необхідними для заняття, виконання музичної діяльності (сприйняття музики, співу, гри на музичних інструментах, передачі музичного образу рухами тіла тощо).

Визначено основні музичні здібності учнів підліткового віку:

- Відчуття звуковисотності;
- Відчуття ладу;
- Відчуття ритму;
- Музична пам'ять.

2. Ознайомлення з навчальними програмами, методичним забезпеченням (підручниками інтегрованого курсу «Мистецтво» для 7 класів закладів загальної середньої освіти, автори: Л. Масол, О. Калініченко, 2024, поурочними розробками планів-конспектів з мистецтва, аудіотеками шкільного музичного репертуару тощо), їх ретельний аналіз та спостереження за освітнім процесом з мистецтва в закладі загальної середньої освіти засвідчили, що фундаментальною й основною формою розвитку, формування музичних здібностей учнів підліткового віку є урок мистецтва, на якому вчитель виступає тьютором, наставником для здобувачів освіти. Формування музичних здібностей здобувачів освіти на уроці мистецтва відбувається під час виконання різних видів музичної діяльності: слухання музичних творів, музично-виконавської діяльності (спів, гра на музичних інструментах, музично-ритмічна

діяльність, музично-творча діяльність (вокальна, ритмічна, хореографічна імпровізація, інсценізація і театралізація музичних творів тощо). Визначено, що процес формування музичних здібностей учнів на уроках мистецтва потребує впровадження наряду з традиційними сучасних освітніх технологій.

3. Виконано детальний аналіз сучасних освітніх технологій:

- технологій інтерактивного навчання,
- технології особистісно орієнтованого навчання,
- технології проблемного навчання,
- технології розвивального навчання,
- ігрові технології,
- проєктні технології,
- технології критичного мислення,
- інформаційно-комп'ютерні технології,

та їх педагогічних умов, форм, методів і прийомів впровадження в освітній процес.

4. Обґрунтовано специфіку використання сучасних освітніх технологій (системи новітніх форм, методів, прийомів, засобів навчання) на уроках мистецтва закладу загальної середньої освіти, визначено, що їх впровадження в освітній процес з мистецтва є потужним засобом формування музичних здібностей учнів, слугує формуванню як soft skills так і ключових компетентностей.

5. Для визначення наявного стану сформованості музичних здібностей учнів підліткового віку розроблено критерії (міра відчуття звуковисотності, міра відчуття ладу, міра відчуття ритму, міра музичної пам'яті) та рівні (високий, середній, низький).

6. Констатувальний етап експерименту засвідчив, що в учнів домінує середній (46,2%) і низький (42,3%) рівень сформованості музичних здібностей високий рівень присутній лише в 11,5% здобувачів освіти. Отримані результати констатувального експерименту засвідчили потребу в розробці методики формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва закладів загальної середньої освіти.

6. На основі теоретичних засад розроблено методика формування музичних здібностей підлітків засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва закладів загальної середньої освіти, основні складові якої:

- Акумуляція дієвих сучасних освітніх технологій, що слугують ефективному формуванню музичних здібностей учнів підліткового віку на уроках мистецтва;
- Домінування в освітньому процесі активної музичної діяльності (ігрові технології, проєктні технології, інтегративні художньо-педагогічні технології);
- Формування відчуття звуковисотності засобами ігрових технологій, мультимедійних технологій;
- Формування відчуття ладу засобами інтегративних художньо-педагогічних технологій, інтерактивних технологій, ігрових технологій;
- Формування відчуття ритму засобами ігрових технологій, проєктних та інтерактивних технологій;
- Формування музичної пам'яті засобами особистісно орієнтованого навчання, ігрових технологій, інтегративних художньо-педагогічних технологій, інформаційно-комунікативних технологій.

7. Експериментальна перевірка дієвості розробленої методики проводилася в три етапи:

- Початковий етап (організаційний). Мета: налаштування, адаптація учнів підліткового віку до навчання музичного мистецтва засобами сучасних освітніх технологій. Завдання: забезпечити комфортні, сприятливі умови для формування музичних здібностей учнів засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва. Впроваджено інтерактивні, сугестивні, ігрові технології, технології особистісно орієнтованого навчання.
- Формувальний етап. Мета: формування музичних здібностей підлітків на уроках мистецтва за розробленою методикою. Завдання: апробація методики формування музичних здібностей учнів підліткового віку засобами сучасних освітніх технологій на уроках мистецтва закладу загальної середньої освіти. Впроваджено технології:
 - технології особистісно орієнтованого навчання,
 - технології інтерактивного навчання,

- технології проблемного навчання,
 - технології розвивального навчання,
 - ігрові технології,
 - проєктні технології,
 - технології критичного мислення,
 - інформаційно-комп'ютерні технології.
- Підсумковий етап. Мета: контрольне визначення рівнів сформованості музичних здібностей учасників контрольної та експериментальної груп, аналіз отриманих результатів. Завдання: визначення дієвості запропонованої методики формування музичних здібностей учнів підліткового віку на уроках мистецтва закладу загальної середньої освіти; підбиття підсумків. Впроваджено технології: ігрові технології, технології критичного мислення, інформаційно-комп'ютерні технології.

8. Результати апробації розробленої методики: зафіксована позитивна динаміка росту сформованості музичних здібностей підлітків ЕГ: високий рівень збільшився з 11,% до 46,2%, низький рівень зменшився з 42,3% до 11,5%. Засобами статистичної обробки результатів дослідження підтверджено ефективність запропонованої методики формування музичних здібностей учнів засобами сучасних освітніх технологій.

Наше дослідження не вичерпує повністю означену проблему: подальших розвідок потребує процес формування музичних здібностей учнів під час позакласної музично-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Професійний стандарт за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 23.12.2020 № 2736. <https://bit.ly/3qahm0X>
2. Антонова О. Проблема розвитку здібностей та обдарованості у філософсько-педагогічних системах Давнього світу. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць. Вип. 31. Київ – Запоріжжя, 2004. С.216-221.
3. Аристова Л. Сучасні підходи до викладання музичного мистецтва в умовах євроінтеграційного процесу. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 157. С. 37-42. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_157_9
4. Артюшин М. Перспективні освітні технології : наук.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Сазоненко. Київ: Гопак, 2000. 560 с.
5. Артюшина М. Методи і прийоми мотивування і стимулювання навчальної діяльності студентів. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2013. Вип.3. С. 25-32. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2013_3_7.
6. Богданова І. Педагогічна інноватика: навч. посібник. Одеса: ТЕС, 2000. С.
7. Бордюк О. Використання комп'ютерних технологій у сучасній мистецькій освіті. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти. Київ: НПУ, 2009. Вип. 7 (12). С. 75-79. С. 76
8. Буркова Л. Механізм та інструментарій упровадження інноваційної технології у навчальний процес ВНЗ. Наука і освіта: наук.- практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. 2010. № 2. С.142-146.
9. Гаврілова Л.Г. Мультимедійні технології в мистецькій освіті: навч. метод. посібник для студентів педагогічних вишів. Слов'янськ: Видавництво Б. І. Маторіна, 2014. 228 с.
10. Галузяк В., Сметанський М., Шахов В. Педагогіка: навчальний посібник. Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2006. 400 с.
11. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997.

135 с. С. 27

12. Горбенко С. Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку : навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання. Видання друге, доповнен. Житомир : В. Б. Котвицький, 2008. 416 с.
13. Гречаний О., Сабадуха В. Філософія здібностей у контексті пріоритету духовного над матеріальним : монографія. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. 211 с.
14. Гуревич Р. Інформаційно-комунікативні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навч. посіб. для студ. пед. ВНЗ Вінниця: «Планер», 2005. 366 с.
15. Даниленко Л. Управління інноваційною діяльністю в з/о навчальних закладах: монографія. Київ: Міленіум, 2004. 338 с.
16. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
17. Жаворонкова Г. Інноваційні педагогічні технології у вищій освіті України. Зб. Праць VII міжнар. наук. конф. 25 серп. – 1 вер. 2012 р., Опатія (Хорватія). Хмельницький: ХНУ, 2012. С. 82-85.
18. Завалко К. Інноваційні аспекти професійно-педагогічної діяльності вчителя музики. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук праць. Вип.13 (18). Київ: НПУ, 2012. С. 42-49.
19. Інноваційні технології навчання: Навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів. [Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.; наук. ред. Арістова А.; упорядн. словника Волобуєва С.]. Київ : НТУ, 2017. 172 с.
20. Інтерактивні технології навчання у післядипломній педагогічній освіті : наук.-метод. вид. /укл. Семиченко В., Снісаренко О., Сніцар Л., Пісоцька Л. та ін. Хмельницький : ХГПА, 2008. 205 с. С. 124
21. Історія педагогіки. Курс лекцій. [Електронний ресурс]. <http://www.info-library.com.ua/books-text-501.html>
22. Киричук О. Психологія особистості. Київ: Либідь, 1996. 632 с.
23. Кларін М. Інновації у світовій педагогіці: навчання на основі дослідження, гри та дискусії. Рига: НПЦ «Експеримент». 1995. 176с.

24. Коваль О. Формування музичних здібностей школярів: психолого-педагогічний аспект. Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2018. № 1. С. 26-32.
<http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/890/1/6.pdf>
25. Козир А. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти. Київ: НПУ, 2008. 380 с.
26. Кроуфорд А. Методи викладання і навчання для розвитку критичного мислення учнів. Науковометодичний посібник для вчителів загальноосвітніх навчених закладів. / А. Кроуфорд, Е. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер. Київ: Плеяди. 2004, 152 с.
27. Куцин Е. Психофізіологічний механізм музикотерапії та її вплив на школяра. Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 72. Том 1, 2019. С. 266-270.
28. Кушнір К., Нагорна Д. Розвиток музичних здібностей молодших школярів засобами інструментального музикування. Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання. Вип. 2, 2023. С. 34-39. [https://doi.org/10.31652/3041-1017-2023\(2\)-04](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2023(2)-04)
29. Лабунець В. Інноваційні технології інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики : теорія та методика Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д., 2014. 352 с.
30. Лобова О. Podręczniki edukacji muzycznej dla szkoły podstawowej na Ukrainie // Wychowanie muzyczne w szkole. 2007. № 3. <https://esu.com.ua/article-56012>
31. Любар Р. Розвиток музичних здібностей учнів позашкільних мистецьких закладів у процесі вокально-інтонаційної діяльності. 2018. С. 16-17. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/2825>
32. Ляшко М. Особливості розвитку музичних здібностей та їх вплив на загальний розвиток особистості. Young Scientist. № 5 (45), May, 2017. pp. 399-407. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/91.pdf>
33. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти. Мистецтво та освіта. 2004. № 1. С. 2–5.
34. Масол Л. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». URL:

https://www.geneza.ua/sites/default/files/productimages/Metodyky/Masol_Mystetstvo_Metodyka.pdf

35. Масол Л. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. Масол, О. Гайдамака, Е. Белкіна, О. Калініченко, І. Руденко. Харків: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с., С. 54
36. Міщанчук В. Врахування індивідуально-типологічних особливостей у підготовці майбутніх учителів музики із використанням сугестивних технологій. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. Вип. 1.43(98): Технології педагогічної освіти. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. С. 122–125.
37. Мозгальова Н. Музичні здібності, їх сутність і розвиток в процесі інструментально-виконавської підготовки вчителів музики. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Кривий ріг, 2015. Вип.41. С.45-51.
38. Молодій О., Черсак О. Розвиток музично-творчих здібностей учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва. Молодь і ринок. 4/190, 2021. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.236415>
39. Моляко В. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Кол. монографія за ред. В.О. Моляко. Житомир, 2006, С.38-115.
40. Олексюк О. Музична педагогіка. Навч. посібник. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2013, 248с.
41. Отич О. Педагогічні засади мистецької освіти. Педагогічні науки. Суми, 2003. С. 430-438.
42. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект. Науково-методичний посібник. /За редакцією Л. Даниленка. Київ: Логос, 2001. 185 с.
43. П'явка К. Музично-творчі здібності як наукова категорія у філософських та психолого-педагогічних дослідженнях. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Теорія і методика мистецької освіти, Вип. 29, 2023. <https://sj.udu.edu.ua/index.php/tmae/article/view/1340>

44. Падалка Г. Пріоритетні напрямки розвитку сучасної мистецької освіти. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр. /редкол. О.П. Щолокова та ін.; Нац. пед. ун-т імені М.Драгоманова. Київ, 2004. Вип. 1 (6). С. 15-20.
45. Панасюк Т. Ю., Газінська О. В., Червоний М. В. Впровадження педагогічних інноваційних технологій у процес музичної освіти молодших школярів. Актуальні питання гуманітарних наук : Зб. наук. пр. Випуск.60 Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023, Т.3 С. 208-213. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-3-33>
46. Педагогічні погляди і діяльність Й. Песталоцці: Історія педагогіки. Курс лекцій. [Електронний ресурс]. <https://www.info-library.com.ua/books-text-501.html>
47. Петровський О. Соціалізація особистості в умовах загальноосвітніх інтернатних установ України другої половини ХХ століття (за матеріалами спадщини М. Адрієвського. / Б. Год, У. Джемс, Ф. Знанецький, Т. Лукман, Д. Мід. Редакційна колегія, 2012. С. 53.
48. Пехота О., Старева А. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія. 2-ге вид., доп. та перероб. Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2006. 272 с.
49. Пінчук В. Психолого-педагогічні засади впровадження інноваційних технологій у вищій школі. Сучасна вища школа: Психолого-педагогічний аспект: монографія. Київ, 1999, С.246-256.
50. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод посібник. Київ: А.С.К. 2004. 192 с.
51. Радченко М. Психолого-педагогічні особливості використання мультимедійних технологій в навчальному процесі. Науковий часопис НТУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16 творча особистість учителя: Проблеми теорії і практики. Вип. 19 (29) 2013. С. 146-150. <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/22554/1/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9C.%D0%86.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.doc>
52. Реброва О. Методологія і методи досліджень педагогіки мистецтва.

- Навч.-метод. посіб. Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Київ, 2011. 84 с.
53. Ростовський О. Теорія і методика музичної освіти: навч. метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2011, 639 с.
54. Рубінштейн С. Основи загальної психології. Навч. метод. посібник. [Електронний ресурс] <https://liderbooks.com.ua/ua/p1850119785-rubinshtejnosnovyobschej.html?srsltid=AfmBOop8J29VHmLriQcHN7akkr73LpRraTDAsQBNrJ4GO5IDsjkvPuuo>
55. Руда Г. Методи, прийоми, форми розвитку музичних здібностей учнів початкової школи в процесі ігрової діяльності. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». Вип. 1 (7), 2018. С. 151-153. <https://pp-msu.com.ua/uk/journals/tom-4-1-2018/metodi-pryomi-formi-rozvitku-muzichnikh-zdibnostey-uchniv-pochatkovoyi-shkoli-v-protsesi->
56. Рудницька О. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посіб. Київ: ІЗМН, 1998. 248 с.
57. Савчук М. Використання інноваційних технологій навчання на уроках музичного мистецтва в сучасній школі. 2021. [Електронний ресурс]. https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/23/browse?rpp=20&offset=213&etal=-1&sort_by=1&type=title&starts_with=P&order=ASC
58. Сивак Т. Технологія формування та розвитку музичних здібностей учнів початкових класів на уроках музики. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Вип. 34, 2010. С. 128-133. https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/34/visnuk_19.pdf
59. Совік Т. Методика викладання музичного мистецтва в спеціалізованих навчальних закладах : навчально-методичний посібник. Харків, Діса-Плюс, 2021. 122 с.
60. Совік Т., Пухальський Т. Використання цифрових технологій під час вивчення шкільного музичного репертуару із учнями з особливими освітніми потребами. *Інклюзія і суспільство*. Вип. 1(6), 2024. С.57-63. <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-1-8>

61. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. Переклад з німецької: Петро Тарашук. Київ: Основи, 1998, 709 с.
62. Хижна О. Інноваційний розвиток мистецької освіти: суспільна потреба та суперечності її реалізації. Наука і освіта : наук.- практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України. 2010. Лют. (Спецвип.: Проект «Когнітивні процеси та творчість»). С. 278-283.
63. Шапкіна Н. Розвиток музичних здібностей учнів позашкільних мистецьких навчальних закладів у процесі вокально-інтонаційної діяльності. Кривий Ріг, 2018. [Електронний ресурс]. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2825>
64. Якиманська І. Модель Особистісно орієнтованої педагогіки в початкових класах. 2018. [Електронний ресурс]. <https://naurok.com.ua/prezentaciya-model-osobistisno-orientovano-pedagogiki-v-pochatkovih-klasah-25388.html>.
65. Ярошевська Л. Особливості формування музичних здібностей у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія : Педагогічні науки. 2017, Вип. 155. С. 150-155. [Електронний ресурс]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_155_36.
66. Яценко Т. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2004. [Електронний ресурс]. https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=zXliU8wAAAAJ&citation_for_view=zXliU8wAAAAJ:kz9GbA2Ns4gC
67. Anderson L., & Krathwohl D. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives: Complete Edition. New York: Longman. 2001.
68. Davidson J., Howe M., Moore D., & Sloboda J. The role of parental influences in the development of musical performance. British Journal of Developmental Psychology. 1996.
69. Helmholtz H. Die Lehre von den Tonempfindungen als physiologische Grundlage für die Theorie der Music. Braunschweig. 1863.

70. Jiajun X. Principles of the formation of slaugh culture of adolescents by means of multimedia technologies. Innovative solutionsin modern science. Dubai, № 10 (19). 2017. pp. 73-84.
71. Kurth E. Music-psychologie. Berlin. 1931.
72. Manturzevska M. Psychology in the Music School. Psychology of Music. (vol.6). 1978. pp. 36-47.
73. Merrick B., Joseph D. «Professional learning with ICT and music technology: Australian music educators' insights», Journal of Music, Technology & Education, vol. 15 (2-3), 2024. pp. 105-125. DOI: https://doi.org/10.1386/jmte_00049_1.
74. Poluboyaryna I. Musical talent in the works of foreign researchers. Professional Art Education. Scientific Journal. Volume 1 (1). 2020. pp. 17-22.
75. Revesz G. The psychology of a musical prodigy, Kegan Paul, Trench & Trubner. New York. 1925.
76. Seashore C. The Psychology of Musical Talent. New York: Silver Burdett. 1938.
77. Smudde P. The use of extracurricular interdisciplinary project-based teams in higher education as a catalyst for actionable knowledge. Business Education Innovation Journal, vol. 11, №1, 2019, pp. 126-136.
78. Tama C. (1989). Critical thinking has a place in every classroom. Journal of Reading, 33, 1989. pp. 64-65.
79. Vidor D. Was ist musikalisch. Berlin. 1926.
80. Weliek A. Musik Psychology und Musikasthetik. Frankfurt am Main. 1963.